

We reizen om in te leven, maar hoe doen we dat goed?

Jozefien VAN HUFFEL
& Erik DE SMET

Overnachten bij een gastgezin in India of Marokko, eten wat de pot schaft en niet enkel weidse landschappen en grootse momumenten bezoeken, maar ook een gewone moestuin. Inleefreizen zijn al enkele jaren bezig aan een opmars. De meeste aanbieders hebben een doordachte visie op het concept, sommige zien het ook als een commercieel product. Een blik op de kansen en de valkuilen.

INLEEFREIS, GEEN KWALITEITSLABEL VOOR EEN ERVARING

Vorig jaar deed ze haar intrede in De Dikke Van Dale, bij het verschijnen van de vijftiende editie van het woordenboek, de inleefreis. „Het is dan ook een vrij recent begrip, gebruikt in Vlaanderen, maar niet in Nederland en moeilijk te vertalen”, zegt Noël Salazar, sociaal en cultureel antropoloog gespecialiseerd in onder meer toerisme en verbonden aan de KULeuven. Tot in de jaren 1990 was het dominante model van solidair reizen dat van korte periodes vrijwilligerswerk in het buitenland, tot het nut daarvan in vraag werd gesteld. Salazar: „Hoe kon het anders? Uit die denkoefening ontstond de inleefreis. Ongeveer op hetzelfde moment veranderde ook de toeristische sector. Meer mensen gingen reizen en ze trokken verder weg, met de nadruk op beleving in plaats van op sightseeing.”

Ruim twintig jaar later neemt de inleefreis tal van vormen aan. Soms is ze deel van een diepgaand inhoudelijk traject dat deelnemers afleggen, soms lijkt ze veeleer een reis zoals een andere. „De term is dus in geen geval een kwaliteitslabel”, zegt Salazar. „Wat de meeste gemeen hebben, is dat de organisatoren uit de sociaal-maatschappelijke sector komen. Het zijn bijvoorbeeld ngo's, religieuze organisaties of verenigingen die vasthangen aan een politieke partij, hoewel ook winkelketen AS Adventure met medewerkers en klanten naar Peru reist, waar ze projecten ondersteunt. In elk geval heeft de organisator doorgaans een band met de reisbestemming. Deelnemers verblijven er vaak in gastgezinnen en nemen er op een bepaalde manier deel aan het dagelijkse leven.”

„Als je dan toch naar Senegal gaat, waarom zoek je vooraf geen contact met Belgen met wortels in dat land?”

inleveren op comfort en hygiëne en na enkele projectbezoeken hebben sommigen nood aan een meer ontspannende activiteit. Salazar: „Bovendien mag jij je dan wel geen toerist voelen, er is ook altijd de blik van de ander. Als ik naar een land reis voor antropologisch onderzoek, ziet de lokale bevolking mij net zo goed als een toerist, zeker als de cultuurverschillen groot zijn.”

Wie wordt beter van een inleefreis? Allereerst de reiziger, al wordt het leven-veranderende effect volgens Salazar vaak overschat. Je kunt met een open of een gesloten blik vertrekken, in beide gevallen zal je vooral die zaken opmerken die jouw overtuiging bevestigen, meent hij. „Wat iemand wel verandert, zijn totaal onverwachte ervaringen. Een bus die stukgaat of een andere gebeurtenis waarop je volstrekt niet bent voorbereid. De beste manier om mensen te leren kennen en daar zelf door te veranderen, is samen in de problemen komen, want voor wat dan gebeurt, kies je niet bewust.”

De lokale bevolking profiteert vooral onrechtstreeks van inleefreizen, wanneer een organisatie dankzij de betrokkenheid van de reizigers meer middelen bijeen kan brengen voor plaatselijke projecten. Soms ontstaan er duurzame vriendschappen tussen bezoekers en gastgezinnen. „Dan moet daar wel de ruimte voor zijn. Op zich is een inleefreis in het beste geval *slow travel*, langzaam reizen, en geen traject van hot naar her en terug”, zegt Salazar.

Een bezoek van een groep westerlingen kan echter ook een zekere spanning creëren. „De bestemming van een inleefreis is voor zover ik weet nooit een plek waar mensen

Jonge reizigers en gastheren werken op het land tijdens een inleefreis naar Senegal met de Leuvense Universitaire Parochie. © Broederlijk Delen

het beter hebben dan wij. Het concept gaat uit van verschil, cultureel maar ook economisch”, zegt Salazar. „Dat leidt automatisch tot een machtsverschil.” Vaak geeft een organisatie de gastgezinnen een vergoeding. „Ze brengen de reizigers echter niet onder bij de armste gezinnen, maar in de meest comfortabele woning van het dorp”, zegt Salazar. „Zo kan het gebeuren dat enkel diegenen die er al het best voorstaan, profiteren van een inleefreis. Die spanning neemt toe als een organisatie, zoals ik hier en daar in Afrika zag gebeuren, de ene na de andere groep naar eenzelfde plek brengt, een hele zomer lang.”

„Het is dan ook goed als niet enkel de reizigers, maar ook de gastheren en -vrouwen, voorbereid worden op de reis”, vervolgt hij. „Wie komt er? Waarom is dat belangrijk voor de organisatie? Hoe zien zij de ontmoeting? Soms werkt een organisatie een volledig programma uit, om pas in laatste instantie de gastgemeenschap op de hoogte te brengen.” Dan ontstaat er als het ware een situatie waarin rijke reizigers hun persoonlijkheid komen ontwikkelen, terwijl de armere gastgemeenschap daar slechts het middel toe is. Voor deelnemers is het belangrijk dat ze vooraf de context

leren kennen van de reisbestemming en hun verwachtingen scherp stellen. „En als je dan toch naar Senegal gaat, waarom zoek je dan vooraf geen contact met Belgen met wortels in dat land?”

Op reisbeurzen gaat Noël Salazar geregeld in gesprek met de aanbieders van inleefreizen. „Natuurlijk zijn er veel slechtere vormen van reizen, maar niemand biedt een inleefreis aan in eigen land, terwijl ik ervan overtuigd ben dat ook hier veel contexten te ontdekken zijn die volstrekt vreemd zijn voor een ander deel van de bevolking en die bij hen een zelfde innerlijke proces in gang kunnen zetten als een inleefreis naar Afrika of Zuid-Amerika. Reizen wordt in onze cultuur vandaag echter positief beoordeeld, onafhankelijk van wat je ter plaatse precies doet. Een inleefreis staat volgens de website Go Strange bijvoorbeeld goed op je curriculum vitae. Ik hoop dat we ons er bewust van zijn dat het ook en vooral een enorm privilege is om zoiets te mogen beleven.” (JVH)

Reageren op dit artikel? Dat kan op
lezersbrieven@kerknet.be

1. KIES EEN ORGANISATIE DIE HAAR PARTNERLAND GOED KENT

Zin om een ontwikkelingsland te ontdekken en daarbij bekijvende ervaringen op te doen? Inleefreizen zijn er alvast in alle maten en voor allerlei doelgroepen. Uit de lange lijst pikken we drie organisaties en we geven je daarbij vijf tips.

Bouworde vzw heeft een lange staat van dienst en organiseert vrijwilligersvakanties, ook wel bouwkampen genoemd, in diverse landen, vaak in Oost-Europa, maar ook in Azië en Latijns-Amerika. Bijzondere aandacht is er voor Marokko, waar de organisatie al lang samenwerkt met dezelfde partner. Jaarlijks organiseert Bouworde zo'n honderd reizen naar dertig landen

De Universitaire Stichting Ontwikkelingssamenwerking (USOS) is sinds dertig jaar verbonden met de Universiteit Antwerpen. Dit jaar reist USOS met studenten van de UA naar Bukavu in Congo en naar het Rifgebergte in Marokko, vanwaar vele migranten bij

ons afkomstig zijn. Het was wijlen de jezuïet en hoogleraar Jef Van Gerwen die aandrong op inleefreizen naar Marokko. Een derde projectland is Nicaragua, maar zeker Oost-Congo is een unieke bestemming.

Broederlijk Delen profileert zich sinds enkele jaren met inleefreizen naar de landen van haar campagnepartners. Het uitgebreide reisaanbod ondersteunt dus de jaarlijkse vastencampagne, maar is ook en in groeiende mate doelgroepengericht. Broederlijk Delen organiseert inleefreizen voor studenten en scholieren, campagne-reizen voor de leeftijdsgroep 25 tot 65 en sportieve fietsreizen zoals naar Burkina Faso en Uganda als fondsenwerving. Nieuw zijn reizen voor schenkers. Bijzonder is de vredeocht naar Israël/Palestina in september, waarover de organisatie in de loop der jaren heel wat betrouwbare en genuanceerde kennis opbouwde. (EDS)

2. MIK OP UITWISSELING IN TWEE RICHTINGEN

Wat maakt een inleefreis anders dan een toeristische reis naar een vreemd of exotisch land? Het doel natuurlijk, en dat verschilt naar de aard van de organisatie. Bouworde vzw bijvoorbeeld is geen ontwikkelingsorganisatie, maar een landelijke jeugdvereniging die kampen organiseert voor deelnemers van vijftien tot dertig jaar met de bedoeling hen vorming te bieden en hen bewust te maken. Karen Heylighen van Bouworde: „Vrijwilligerswerk moet je blik verruimen. Er zijn technische bouwkampen, sociale en ecologische kampen. In Marokko werken we bijvoorbeeld mee aan alfabetisering, in Georgië helpen we de plaatselijke bevolking gemeenschapscentra optrekken.”

USOS wil vooral jongeren vormen en heeft een vrijblijvend aanbod voor studenten aan de Universiteit Antwerpen. Het doel is niet academisch, maar de vzw is wel verbonden met de universiteit en het bestuur bestaat uit docenten. De deelnemers volgen een pro-

gramma aan een partneruniversiteit in het Zuiden, aangevuld met excursies. Ze worden opgenomen in een gastgezin, bijvoorbeeld bij dat van een medestudent. Een andere formule zijn thesisstages, waarbij een student stagiair wordt in het Zuiden, bijvoorbeeld in een mensenrechtenkantoor in India.

Ook Broederlijk Delen mikt op rijkere ervaringen dan je als toerist zou opdoen. De deelnemers leren alvast de partnerorganisaties kennen op het terrein, maar er is vooral het verblijf in gastgezinnen die door die partnerorganisaties worden ondersteund. „Drie dagen in een gastgezin schept onvermijdelijk een band en dat is een meerwaarde”, weet Terri Grootjans, inhoudelijk verantwoordelijk voor de inleefreizen. „Het dagelijkse leven delen, een handje helpen op de akker of het gezin vergezellen naar de markt doet het respect groeien. Maar ook de gastgemeenschap wil de inleefreizigers leren kennen. Zo groeit verbondenheid.” (EDS)

3. INVESTEER IN EEN ZORGVULDIGE VOORBEREIDING

Geen geslaagd avontuur kan niet zonder stevige voorbereiding, ook al verschilt volgens de 'aard van het beestje'. Zo countert Bouworde foute beeldvorming alvast met intense voorbereidingsmomenten (zogeheten *prepaars*) en met betrouwbare informatie over elk bouwproject. Zeker bij bouwkampen in Marokko en andere niet-Europese landen wordt van de deelnemers veel gevraagd, maar ook de samenlevingen in Oost-Europa, waar heel wat bouwkampen voor vijftien tot zeventienjarigen en voor achttien- tot dertigjarigen plaatsvinden, vergen vooraf een geestelijke reis naar het verleden, in het bijzonder naar de tijd van het communisme. Door die interactieve vorming krijgen de eigen reiservaringen stevast een rijkere betekenis, zo blijkt.

Ook wie Broederlijk Delen vergezelt naar pakweg Uganda, Senegal of Burkina Faso moet zich vooraf intens informeren. Terri

4. ZOEK GEEN REISBUREAU, MAAR GA VOOR ENGAGEMENT

Wat levert een inleefreis de deelnemers op? En wat vraagt dat van de organisator? Jonge mensen kunnen er geen studiepunten mee verdienen, maar misschien krijgen ze een andere kijk op de wereld. Karen Heylighen van Bouworde weet dat je niet zomaar in algemene termen kunt uitleggen wat een inleefreis met een deelnemer doet. „Voor iedereen is het anders. Zoeken onze deelnemers vaak een unieke ervaring, stevast keren ze huiswaarts met een genuanceerd beeld van het bezochte land. Vooral de contacten met de plaatselijke bevolking blijken leerrijk. De impact van hun verblijf voor de plaatselijke bevolking en onze plaatselijke partners is niet spectaculair, al blijkt de aanhoudende samenwerking zoals met Marokko bijvoorbeeld duurzaam. Daar werken jaarlijks tot drie groepen na elkaar met de mensen mee.”

USOS wil bij studenten op inleefreis vooral de kritische geest aanscherpen. Janus Verrelst: „Na de reis komen we nog enkele ke-

ren samen met de hele groep en werken we aan een persoonlijk ervaringsverslag. Zo groeien verbondenheid en blijvende inzichten.” De meeste deelnemers blijken zich te willen blijven inzetten voor de organisatie. „Wat niet wegneemt dat sommigen het een onprettige ervaring vonden”, zegt Verrelst, „terwijl anderen het zonder meer beschouwen als een ommekeer in hun leven.”

Broederlijk Delen vindt het vreselijk dat men de organisatie zou beschouwen als een reisbureau. Deelnemers moeten meestappen in het verhaal van Broederlijk Delen. Terri Grootjans: „Van hen verwachten we engagement. Zo gaan ze na de zomerse inleefreizen, dit jaar overigens naar Burkina Faso, tijdens de vastencampagne getuigen over hun ervaring. Velen blijven lange tijd nadien een trouwe vrijwilliger. En doordat ze hun ervaringen ook privé delen, worden ze als het ware ambassadeurs van Broederlijk Delen in hun netwerk van familie en vrienden.” (EDS)

5. LEER TER PLAATSE EN ACHTERAF JE ERVARINGEN TE PLAATSEN

Reizen naar een volstrekt andere cultuur houdt altijd een risico in. Ook kan de armoede confronterend werken en deelnemers van slag brengen. Karen Heylighen van Bouworde: „Als je met de verkeerde instelling vertrekt, bijvoorbeeld per se de wereld willen verbeteren, dreig je in een valkuil te verzeilen en dat is natuurlijk niet de bedoeling. Wees als inleefreiziger ook geen betweter tegenover de mensen die je ontmoet en respecteer de cultuur en de religie van de plaatselijke bevolking.”

„Deelnemers lopen altijd het risico op een cultuurschok”, weet Terri Grootjans van Broederlijk Delen. „Ooit was een inleefreis van Broederlijk Delen voor de meeste deelnemers ook de eerste kennismaking met een ontwikkelingsland en de bijbehorende armoede. En al reisden vele deelnemers tegenwoordig vaak al eerder op eigen houtje naar Afrika of Azië, reizen met Broederlijk Delen blijft

steeds weer een aangrijpende ervaring. Met ons kom je immers op plaatsen waar doorgaans geen westerlingen komen. En dan is er nog de verantwoordiging over aangedane onrecht, bijvoorbeeld bij het aanschouwen van de rampzalige gevolgen van de mijnbouw in Peru. Dat moet je beslist een plaats zien te geven.”

Volgens Janus Verrelst van USOS toont onderzoek bij jongeren die op inleefreis trokken aan dat sommigen terugkeren met stereotype ideeën en geneigd zijn veralgemenende conclusies te trekken. Ook gebeurt het soms dat deelnemers zich in de groep verschuilen of zich gedragen als toerist, tot ergernis van de plaatselijke partners. Verrelst: „Bij USOS ligt het accent dan ook op de ontmoeting. Wij bouwen niets en we schenken niets. Door in gastgezinnen te verblijven, willen we bovenal een zo genuanceerd mogelijk beeld van de samenleving helpen overbrengen.” (EDS)